

Batman İli Ornitofaunası

*Emrah Çelik

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Van

*E-mail: celikemrah822@gmail.com

Geliş tarihi/Received:07/12/2018

Kabul tarihi/Accepted:20/12/2018

Özet

Bu çalışmada Batman kuş faunası araştırılmıştır. İki yıl süren arazi çalışmaları sonucunda 17 takım ve 45 familyaya ait 187 tür ve 1 alttür (*Motacilla flava feldeqq-Maskeli* kuyruksallayan) olmak üzere 188 tür tespit edilmiştir.

IUCN kriterlerine göre alanda varlığı belirlenen kuş türlerinin statüleri; 1 tür tehlikede (EN: Endangered), 3 tür (VU: Vulnerable), 7 tür yakın gelecekte tehlikede (NT: Near Threatened), 176 tür düşük tehlikede (LC: Least concern) ve 1 tür kapsam dışındadır. BERN kriterlerine göre 130 tür Ek liste II içinde, 50 tür Ek liste III içinde ve 8 tür ise liste kapsamına girmemektedir. Merkez Av Komisyonu Kararları (MAK) güncel listesi ile yapılan kıyaslamada alanda tespit edilen türlerden 35'i Ek liste II'de, 24'ü Ek liste III'de ve 129'u ise liste kapsamı dışında kalmaktadır. CITES'e göre tespit edilen türlerin 1'i Ek I içinde, 23'ü Ek liste II içinde yer alırken, geriye kalan 164 tür listenin kapsamı dışındadır.

Alanda gözlemlenen kuş türlerinin 17'si kış ziyaretçisi (KZ), 9'u transit (T), 98'i yerli (Y) ve 64'in ise göçmen (G = Yaz Göçmeni) olduğu tespit edildi.

Anahtar kelimeler: Batman, Biyoçeşitlilik, Kuşlar, Ornitofauna

Ornithofauna of Batman Province

Abstract

In this study, bird fauna of was investigated. As a result of two year-long observations, 188 bird species belonging to 45 families in 17 orders were detected. According to the IUCN criteria, the statuses of the detected bird species were as the following: 1 Endangered (EN), 3 Vulnerable (VU), 7 Near Threatened (NT), 176 Least Concern (LC) and 1 were not in the scope of listing. According to the BERN criteria, 130 species were listed in Appendix II and 50 were listed in Appendix III, while 8 were not in the scope of listing. In the comparison made with the National Game Commission Decisions (MAK) current list, 35 were listed in Appendix II, 24 were listed in Appendix III, and 129 were not in the scope of listing. According to 1 of the species identified according to CITES are included in Appendix I and 23 are included in Appendix II, while the remaining 164 species are out of the scope of the list.

17 of the bird species observed in the area were Winter visitors (WV), 9 were Transit nomad (T), 98 were Resident (R) and 64 were summer visitors (S).

Key words: Batman, Biodiversity, Birds, Ornithofauna

Giriş

Kuşlar biyolojik aktivitelerinden ve insanlarla iç içe olan yaşam tarzlarından dolayı en çok tanınan canlı grubudur. Sucul ve karasal ekosistemlerin hemen hemen tamamında geniş yayılış gösterirler. Kuşların habitat tercihleri ve buldukları habitatlardaki dağılımı ne kadar fazla olursa o alanın doğallığı ve biyolojik çeşitliliği buna paralel olarak artabilmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu farklı habitat yapıları, iklimsel koşulları ve doğal zenginlikleri kuşların ülkemizi tercih etmelerindeki nedenlerin başında gelmektedir. Aynı zamanda Batı Palearktık Bölge'deki kuş göç yollarından ikisinin Türkiye'den geçmesi de ornitolojik çeşitliliğe ve popülasyon yoğunluğuna doğrudan katkı sağlamaktadır. Ülkemizden geçen kuş göç rotalarından birisi Kuzeybatı-Güney göç rotası olup Karadeniz'in batısından Trakya üzerinden ülkemize girip Boğaziçi üzerinden Anadolu'ya geçen hattır. İkincisi Kuzeydoğu-Güney göç rotasıdır. Bu rota Doğu Karadeniz Bölge'sinden Türkiye'ye girer, Çoruh nehri üzerinden geçerek bütün Doğu Anadolu'ya yayılır (Erdem,1994).

Türkiye'deki kuş türlerini ve kuşlar açısından önemli bölgeleri belirleme çalışmaları 1800'lü yıllarda başlamıştır. Anadolu kuşları ile ilgili ilk bilgilere Danford (1880)'un çalışmasında rastlanılmaktadır. Biricik ve Karakaş (2012), Batman ilini konu alan "Hasankeyf Kuşları" adlı çalışmalarında 133 kuş türü tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra, Kirwan vd. (1998) Türkiye'de 453 kuş türünün bulunduğunu, bu türlere 12 türün daha ilave edilerek, sayının 465'e kadar yükselebileceğini kaydetmişlerdir. Türkiye'de son dönemlerde yapılan en güncel çalışmalara baktığımızda, Kızıroğlu (2008; 2009), yaptığı araştırmalar sonucu Türkiye'nin sahip olduğu kuş türü sayısını 437 olarak tespit ederken bu rakamın rastlantısal ve tartışmalı (yeterince kaydı olmayan) türler ile birlikte 503'e çıktığını ifade etmiştir.

Güneydoğu Anadolu'nun yarı kurak ve tatlı su ekosistemleri nedeniyle birçok hayvan grubu için çok önemli olduğu bilinmektedir. Ayrıca son yıllarda inşa edilen barajların büyük rezervuar alanlarından dolayı bu bölge özel bir önem taşımaktadır (Karakaş ve Kılıç 2003). Araştırma alanı olarak seçilen Batman İli sınırları içerisinde yer alan Batman, Sason, Dicle ve Garzan çayları kuş çeşitliliğine önemli katkılar sağlamaktadırlar. Ornitolojik açıdan zengin olan bu bölgeler 4 mevsim boyunca başta kuşlar olmak üzere birçok yaban canlısına ev sahipliği yapmaktadırlar. Dolayısıyla yapılan bu çalışma ile birlikte yeterince araştırılmamış olan Batman ilinin ornitofaunası ortaya konmuştur.

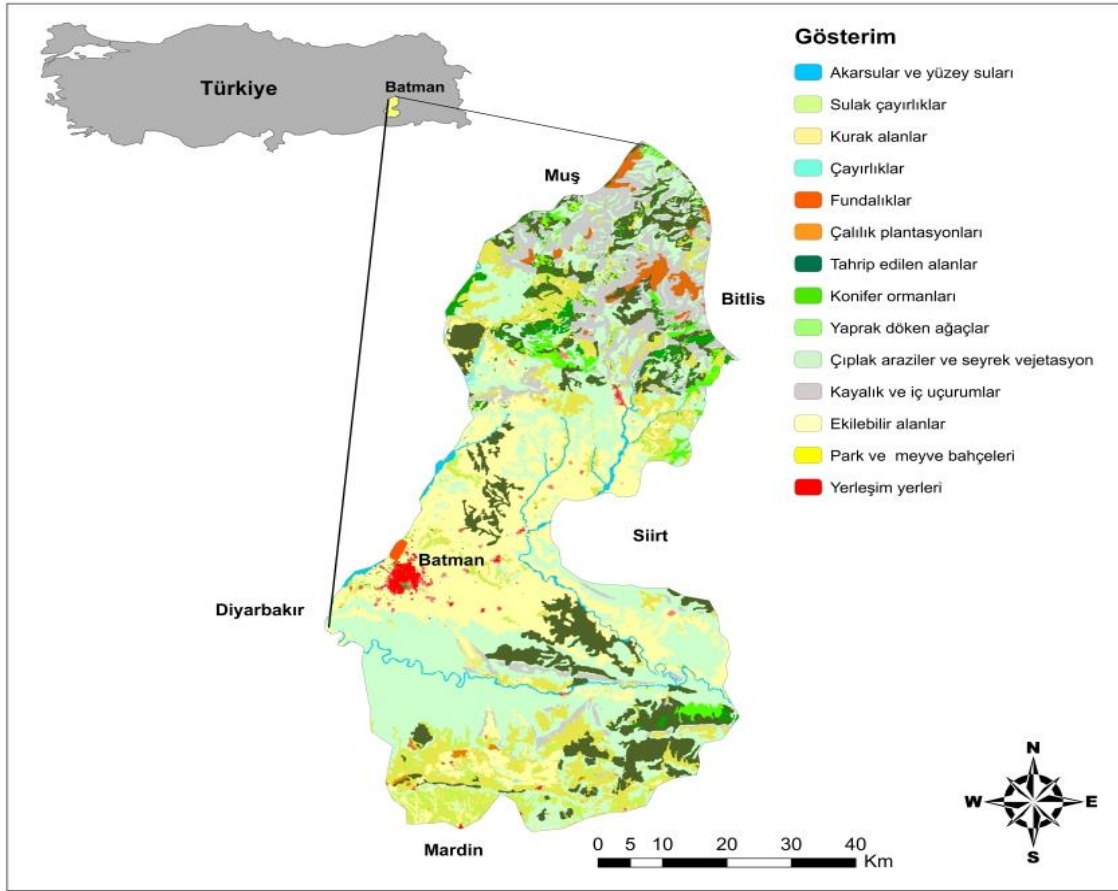
Materyal ve Metod

Batman ilinin ornitofaunasını belirlemek amacıyla yürütülen bu çalışmada Ekim 2016 – Nisan 2018 yılları arasında 40 gün kuş gözlemi yapılmıştır (Çizelge 1).

Arazi gözlemlerine türlerin aktif olduğu sabah saatlerinde başlanıp optik aletlerin yeterince görüntü alamadığı gün batımına kadar devam edilmiştir. Mümkün olduğunca farklı habitat tiplerinde gözlem yapılmaya özen gösterilmiştir (Şekil 1).

Çizelge 1. Batman ilinde gerçekleştirilen gözlem sayısı

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Top
2016	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	5
2017	-	4	-	5	4	-	4	-	-	-	-	-	17
2018	2	-	8	8	-	-	-	-	-	-	-	-	18
Top.	2	4	8	13	4	-	4	-	-	5	-	-	40

Şekil 1. Batman iline ait lokasyon ve habitat haritası

Arazide alınan koordinat verileri ve gözlem sonuçları arazi defterine anında kaydedilmiştir. Çalışmalarda, arazi gözlem kartları, dürbün (Seletrom 10 x 40), teleskop (Konus spot-100), numarator, fotoğraf makinesi (Canon D60 ve 400mm Canon lens) ve teşhis kitapları kullanılmıştır. Alandaki kuşları tespit etmekte Dobinson (1976)'un yönteminden faydalanılmıştır. Gözlemler arazi durumuna göre hâkim noktadan optik aletler yardımı ile nokta gözlemi ve transekt gözlem metodlarıyla gerçekleştirilmiştir (Erdoğan 1995, Erdoğan ve ark. 2002, Aslan ve ark. 2011).

Araştırma bulguları

Batman ili ve yakın çevresinde Ekim 2016-Nisan 2018 tarihleri arasından yapılan 40 günlük arazi çalışması neticesinde toplam 17 takıma ait 45 familyada yer alan 187 tür ve 1 alttür (*Motacilla flava feldeqq-* Maskeli kuyruksallayan) olmak üzere 188 tür tespit edilmiştir. Tespit edilen her bir kuş türü; Kızıroğlu (2008)'na göre Türkiye Kuşları Red Data Book (RDB- Kırmızı Liste), Uluslararası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), CİTES ve Bern sözleşmesi (BERN) dikkate alınarak değerlendirilmiş ve çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Tür Listesi

BİLİMSEL İSİM	TÜRKÇE İSİM	BERN	CITES	IUCN	BÖLGE STATÜSÜ
<i>Podiceps cristatus</i>	Tepeli batağan - Bahri	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Küçük batağan	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Podiceps nigricollis</i>	Karaboyunlu batağan	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Ardea purpurea</i>	Erguvani balıkçıl	Ek II	Liste Dışı	LC	TG
<i>Ardeola ralloides</i>	Alaca balıkçıl	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Nycticorax nycticorax</i>	Gece balıkçılı	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Ardea cinerea</i>	Gri balıkçıl	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Ardea alba</i>	Büyük ak balıkçıl	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Egretta garzetta</i>	Küçük ak balıkçıl	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Bubulcus ibis</i>	Sığır balıkçıl	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Botaurus stellaris</i>	Balaban	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Ixobrychus minutus</i>	Küçük balaban	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Phalacrocorax carbo</i>	Karabatak	Ek III	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Ciconia ciconia</i>	Ak leylek	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Ciconia nigra</i>	Kara leylek	Ek II	Ek-II	LC	TG
<i>Plegadis falcinellus</i>	Çeltikçi	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Tadorna tadorna</i>	Suna	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Tadorna ferruginea</i>	Angıt	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Anas platyrhynchos</i>	Yeşilbaş	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Mareca strepera</i>	Boz ördek	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Anas crecca</i>	Çamurcun	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Spatula clypeata</i>	Kaşıkgağa	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Aythya ferina</i>	Elmabaş pakta	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Netta rufina</i>	Macar ördeği	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Anas acuta</i>	Kılkuyruk	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Spatula querquedula</i>	Çıkrıkçın	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Mareca penelope</i>	Fiyu	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Aythya fuligula</i>	Tepeli patka	Ek III	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Milvus migrans</i>	Kara çaylak	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Gyps fulvus</i>	Kızıl akbaba	Ek II	Ek II	LC	Y
<i>Gypaetus barbatus</i>	Sakallı akbaba	Ek II	Ek II	NT	Y
<i>Neophron percnopterus</i>	Küçük akbaba	Ek II	Ek-II	EN	Y
<i>Aegypius monachus</i>	Kara akbaba	Ek II	Ek II	NT	Y
<i>Circaetus gallicus</i>	Yılan kartalı	Ek II	Ek-II	LC	YZ
<i>Circus aeruginosus</i>	Saz delicesi	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Circus cyaneus</i>	Gökçe delice	Ek II	Ek-II	LC	YZ
<i>Circus pygargus</i>	Çayır delicesi	Ek II	Ek-II	LC	TG
<i>Accipiter nisus</i>	Atmaca	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Accipiter gentilis</i>	Çakır kuşu	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Buteo buteo</i>	Şahin	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Buteo rufinus</i>	Kızıl şahin	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Aquila chrysaetos</i>	Kaya kartalı	Ek II	Ek-II	LC	Y

Çizelge 2. Tür Listesi (Devamı)

BİLİMSEL İSİM	TÜRKÇE İSİM	BERN	CITES	IUCN	BÖLGE STATÜSÜ
<i>Aquila heliaca</i>	Şah kartal	Ek II	Ek I	VU	Y
<i>Clanga pomarina</i>	Küçük orman kartalı	Ek II	Ek II	LC	YZ
<i>Hieraaetus pennatus</i>	Küçük kartal	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Falco naumanni</i>	Küçük kerkenez	Ek II	Ek-II	LC	TG
<i>Falco tinnunculus</i>	Kerkenez	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Coturnix coturnix</i>	Bıldırcın	Ek III	Liste Dışı	LC	TG
<i>Gallinula chloropus</i>	Sutavuğu	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Fulica atra</i>	Sakarmeke	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Porzana porzana</i>	Benekli suyelvesi	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Himantopus himantopus</i>	Uzunbacak	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Charadrius dubius</i>	Küçük halkalı cılıbit	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Vanellus spinosus</i>	Mahmuzlu kızkuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Vanellus vanellus</i>	Kız kuşu	Ek III	Liste Dışı	NT	Y
<i>Vanellus indicus</i>	Büyük kız kuşu	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Scolopax rusticola</i>	Çulluk	Ek III	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Numenius arquata</i>	Kervançulluğu	Ek III	Liste Dışı	NT	YZ
<i>Gallinago gallinago</i>	Suçulluğu	Ek III	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Limosa limosa</i>	Çamurçulluğu	Ek III	Liste Dışı	NT	KZ
<i>Philomachus pugnax</i>	Döğüşken kuş	Ek III	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Calidris alpina</i>	Karakarınlı kumkuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Calidris minuta</i>	Küçük kumkuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Tringa totanus</i>	Kızılback	Ek III	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Tringa nebularia</i>	Yeşilback	Ek III	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Tringa ochropus</i>	Yeşil düdükçün	Ek II	Liste Dışı	LC	KZ
<i>Actitis hypoleucos</i>	Dere düdükçünü	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Tringa glareola</i>	Orman düdükçünü	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Larus armenicus</i>	Van Gölü martısı	Ek III	Liste Dışı	NT	Y
<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	Karabaş martı	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Gelochelidon nilotica</i>	Gülen sumru	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Sternula albifrons</i>	Küçük sumru	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Sterna hirundo</i>	Sumru	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Chlidonias leucopterus</i>	Akkanatlı sumru	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Columba palumbus</i>	Tahtalı	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Columba livia</i>	Kaya güvercini	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Streptopelia decaocto</i>	Kumru	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Streptopelia turtur</i>	Üveyik	Ek III	Liste Dışı	VU	Y
<i>Spilopelia senegalensis</i>	Küçük Kumru	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Cuculus canorus</i>	Guguk	Ek III	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Athene noctua</i>	Kukumav	Ek II	Ek-II	LC	Y
<i>Bubo bubo</i>	Puhu	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Asio otus</i>	Kulaklı orman baykuşu	Ek II	Ek-II	LC	Y

Çizelge 2. Tür Listesi Devamı

BİLİMSEL İSİM	TÜRKÇE İSİM	BERN	CITES	IUCN	BÖLGE STATÜSÜ
<i>Caprimulgus europaeus</i>	Çobanaldata	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Apus apus</i>	Ebabil	Ek III	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Tachymarptis melba</i>	Akkarınlı sağan	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Alcedo atthis</i>	Yalıçapkını	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Merops apiaster</i>	Arikuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Sylvia nisoria</i>	Çizgili ötleğen	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Sylvia communis</i>	Akgerdanlı ötleğen	Ek II	Liste Dışı	LC	TG
<i>Sylvia curruca</i>	Küçük akgerdanlı ötleğen	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Sylvia atricapilla</i>	Karabaşlı ötleğen	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Phylloscopus collybita</i>	Çıvgın	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Cettia cetti</i>	Kamışbülbulü	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Phylloscopus trochilus</i>	Söğüt bülbulü	Ek II	Liste Dışı	LC	TG
<i>Aegithalos caudatus</i>	Uzunkuyruklu baştankara	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Cyanistes caeruleus</i>	Mavi baştankara	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Parus lugubris</i>	Akyanaklı baştankara	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Parus major</i>	Büyük baştankara	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Sitta neumayer</i>	Kaya sıvacısı	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Oriolus oriolus</i>	Sarıasma	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Lanius collurio</i>	Kızılsırtlı örümcek kuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Lanius minor</i>	Karaalınlı örümcek kuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Lanius excubitor</i>	Büyük örümcekkuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Lanius senator</i>	Kızıl başlı örümcek kuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	TG
<i>Garrulus glandarius</i>	Ala karga	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Pica pica</i>	Saksağan	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Corvus monedula</i>	Küçük karga	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Corvus frugilegus</i>	Ekin kargası	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Corvus cornix</i>	Leş kargası	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	Kırmızıgalalı dağ kargası	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Corvus corax</i>	Kuzgun	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Sturnus vulgaris</i>	Sığırcık	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Sturnus roseus</i>	Ala sığırcık	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Passer domesticus</i>	Ev serçesi	Liste Dışı	Liste Dışı	LC	Y
<i>Passer montanus</i>	Ağaç serçesi	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Montifringilla nivalis</i>	Kar serçesi	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Passer hispaniolensis</i>	Söğüt serçesi	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Petronia petronia</i>	Kaya serçesi	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Fringilla montifringilla</i>	Dağ ispinozu	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Serinus pusillus</i>	Kara iskete	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Spinus spinus</i>	Karabaşlı iskete	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Fringilla coelebs</i>	İspinoz	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Serinus serinus</i>	Küçük iskete	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Carduelis cannabina</i>	Keten kuşu	Ek II	Liste Dışı	LC	Y

Çizelge 2. Tür Listesi (Devamı)

BİLİMSEL İSİM	TÜRKÇE İSİM	BERN	CITES	IUCN	BÖLGE STATÜSÜ
<i>Chloris chloris</i>	Florya	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Carduelis carduelis</i>	Saka	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Carpodacus erythrinus</i>	Çütre	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Şakrak	Ek III	Liste Dışı	LC	Y
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Kocabaş	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Emberiza schoeniclus</i>	Bataklık çintesi	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Emberiza melanocephala</i>	Karabaşlı çinte	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Emberiza citrinella</i>	Sarı çinte	Ek II	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Emberiza cia</i>	Kaya çintesi	Ek II	Liste Dışı	LC	Y
<i>Emberiza hortulana</i>	Kirazkuşu	Ek III	Liste Dışı	LC	YZ
<i>Miliaria calandra</i>	Tarla çintesi	Ek III	Liste Dışı	LC	Y

Arazi çalışmaları sonucunda tespit edilen bazı türlerin fotoğrafları Şekil 2 ile Şekil-7 arasında verilmiştir.

Şekil 2. *Buteo buteo* (Şahin)

Şekil 3. *Phylloscopus collybita* (Çıvgın-Cifcaf)

Şekil 4. *Buteo rufinus* (Kızıl şahin)

Şekil 5. *Pyrrhocorax pyrrhocorax* (Kızılgağ dağkargası)

Şekil 6. *Falco tinnunculus* (Kerkenez)

Şekil 7. *Oenanthe hispanica* (Karakulaklı kuyrukkakan)

Tartışma ve Sonuç

Batman ilinde belirlenen 188 kuş türünün IUCN listesi ile yapılan kıyaslamasında 1 tür (*Neophron percnopterus*) Endangered (EN = Tehlikede), 3 tür (*Aquila heliaca*, *Streptopelia turtur*, *Aythya ferina*) Vulnerable (VU = Duyarlı), 7 tür (*Larus armenicus*, *Numerius arquata*, *Vanellus vanellus*, *Limosa limosa*, *Gypaetus barbatus*, *Aegypius monachus*) Near Threatened (NT = Tehdite Açık), 1 tür (*Corvus cornix*) kapsam dışı ve geriye kalan 176 tür ise Least Concern (LC = Düşük Riskli) statüsünde yer almaktadır.

BERN kriterlerine göre 130 tür Ek liste II içinde, 50 tür Ek liste III içinde ve 8 tür ise liste kapsamına girmemektedir. Merkez Av Komisyonu Kararları (MAK) güncel listesi ile yapılan kıyaslamada alanda tespit edilen türlerden 35'i Ek liste II'de, 24'ü Ek liste III'de ve 129'u ise liste kapsamı dışında kalmaktadır. CITES'e göre tespit edilen türlerin 1'i Ek liste I içerisinde, 23'ü Ek liste II içinde yer alırken, geriye kalan 164 tür listenin kapsamı dışındadır.

Tespit edilen kuş türlerinin Bölge Statüsü durumu incelendiğinde 17 türün kış ziyaretçisi (KZ), 9 türün transit (T), 98 türün yerli (Y) ve 64 türün ise göçmen (G = Yaz Göçmeni) olduğu görüldü.

Türkiye'de son dönemlerde yapılan en güncel çalışmalara baktığımızda, Kızıroğlu (2008; 2009), yaptığı araştırmalar sonucu Türkiye'nin sahip olduğu kuş türü sayısını 437 olarak tespit etmiştir. Kızıroğlu bu rakamın rastlantısal ve tartışmalı (yeterince kaydı olmayan) türler ile birlikte 503'e çıktığını ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan literatür çalışmalarında Batman ilini konu olan Biricik ve Karakaş (2012) ile Karakaş (2016) çalışmalarına ulaşılmıştır. Çalışmalarda tespit edilen türler ile araştırma envanteri karşılaştırılmış ve türlerin büyük oranda paralellik gösterdiği gözlenmiştir. Biricik ve Karakaş (2012)'in, 'Hasankeyf Kuşları' adlı çalışmalarında tespit edilen 133 kuş türünün 113 tanesi çalışma kapsamında tespit edilirken, aynı makalede tespit edilen 20 tür (tavşancıl yaz atmacası, arı şahini, bozkır kartalı, gökdoğan, kum keklığı, akkuyruk sokumlu ebabil, alaca yalıçapkını, kızıl kırlangıç, çitkuşu, küçük sinekkapan, ak sırtlı kuyrukkakan, al kuyruküstülü kuyrukkakan, dağ mukallidi, boz ötleğen, pembe göğüslü ötleğen, büyük kaya sıvacısı,

duvar tırmaşığı, maskeli örümcekkuşu, çalı serçesi) çalışma kapsamında tespit edilememiştir.

Karakaş (2016), Büyük kızkuşunun populasyon durumu ve dağılımına yönelik çalışmasında, türün Batman-Siirt sınırında yer alan Garzan Çayı boyunca dağılım gösterdiğini ifade etmiştir. Çalışmamızda türün Garzan Çayı boyunca dağılım gösterdiği buna ek olarak türün Balpınar sulak alanında da varlığı tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında Batman İli ornitofaunasına 75 yeni kayıt eklenmiştir. Çalışma kapsamında ilin avifauna çeşitliliği için önemli olan ve IUCN kategorisi NT (Yakın gelecekte tehlikede) olan Sakallı akbaba, Kız kuşu, Çamurçulluğu ve Kervançulluğu ile VU (Hassas) kategorisinde olan Şah kartal türleri de tespit edilmiştir.

Batman İl'inde kuşlar için önemli olan iki alan belirlenmiştir. Bu alanlar Samanyolu ve Balpınar sulak alanlarıdır. Samanyolu ve Balpınar bölgeleri 4 mevsim boyunca ornitolojik açıdan oldukça zengin bölgelerdir. Ancak bu bölgeler üzerindeki çevresel baskılar oldukça fazladır. Kuşların kuluçka dönemi olan nisan-mayıs aylarında üreme alanlarında hayvan otlatma, kaçak avcılık ve su rejimine yönelik müdahaleler yapıldığı tespit edilmiştir. Bu olumsuz durumların alanı üreme amaçlı kullanan *Vanellus vanellus* (Kızkuşu) ve *Tringa totanus* (Kızılbacak) gibi türlere zarar verdiği saptanmıştır. Bir diğer önemli tehdit kaçak avcılıktır. Bazı göçmen kuşlar bölgeyi ve yakın civarını göç döneminde geçiş güzergahı olarak kullanmaktadır. *Ciconia ciconia* (Leylek), *Buteo buteo* (Şahin), *Apus apus* (Ebabel) ve *Plegadis falcinellus* (Çeltikçi) gibi türler kalabalık gruplar göç ederler. Özellikle bu türlerin konakladığı bölgelerde kaçak avcılar bu durumu fırsat bilmektedir. Yerli türlere yönelik kaçak avcılık söz konusudur. Özellikle üreme ve göç döneminde ördek türleri avlanılmaktadır. Ayrıca kuşların yaşam alanı sınırları içerisinde hayvan otlatılmaktadır. Kuş türlerinin zarar görmemesi için alandaki avcılık faaliyetlerinin kontrol altına alınması gerekmektedir. Otlatmanın kuşların kuluçka dönemi olan nisan-mayıs ayları ve göç dönemi olan ekim-kasım aylarında kontrollü bir şekilde yapılmasına özen gösterilmelidir. Önemli kuş alanları çevresindeki kum ocaklarının faaliyet alanlarının belirlenmesi gerekmektedir. Gözlemlerimizde nehir boyunca faaliyet gösteren kum ocaklarının dere yatağından aşırı kum çektiği görülmüştür. Bu durumun başta kuşlar olmak üzere birçok canlıya zarar verdiği düşünülmektedir. Özellikle Balpınar sulak alanı ile Garzan Çayı Büyük kızkuşu için önemli üreme ve beslenme alanlarıdır. Araştırma alanı içerisinde gece balıkçılı, kızkuşu ve mahmuzlu kızkuşu türleri de üreme kolonisi oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla koruma çalışmaları planlanırken bu alanlara öncelik verilmesi faydalı olacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “Batman İli Tüm Yüzölçümü için Karasal ve İç Su Ekosistemleri Biyolojik Çeşitlilik ve Envanter İzleme Projesi” çalışmasından özetlenmiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Kaynaklar

Aslan, A., Kaska, Y., Erdoğan, A. (2011). The ornithological importance of Dalaman (Muğla, Turkey) wetlands and threats to the bird population. Turkish Journal of Zoology, 35(4): 481-489.

- Biricik, M., Karakaş, R. (2012). Birds of Hasankeyf (South-eastern Anatolia, Turkey) under the threat of a big dam project." *Natural Areas Journal*, 32(1): 96-105.
- Danfort, Ch. G. (1880). A Further Contribution to the Ornithology of Asia Minor. IBID Pres, 4: 81-89.
- Dobinson, H. M. (1976). Bird Count. Keztrell Books. Published by Penguin Books Ltd. Harmondsworth.
- Erdem, O. (1994). *Türkiye'nin Kuş Cennetleri*, T.C. Çevre Bakanlığı, Baskı, Ankara. 85.
- Erdoğan, A. (1995). Türkiye'de yaşayan akbabaların (*Neophron Percnopterus*, *Gypaetus barbatus*, *Gyps fulvus*, *Aegypius monachus*) son durumları ve bunları etkileyen faktörler. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erdoğan, A., Öz, M., Sert, H., Tunç, M. R. (2002). Antalya Yamansaz gölü ve yakın çevresinin avifaunası ve herpetofaunası. *Ekoloji*, 10(43): 33-39.
- Karakaş, R. (2016). Status and Distribution of Red-wattled Lapwing *Vanellus indicus* (Boddaert, 1783) (Charadriiformes: Charadriidae) in Turkey. *Acta Zoologica Bulgarica*, 68(1): 71-76.
- Kirwan, G. M., Martins, R. P., Eken, G., Davidson P. (1998). Checklist of the Birds of Turkey. OSME Sandgrouse Supplement 1: 32. USA.
- Kızıroğlu, İ. (2008). *Türkiye Kuşları. Tür Listesi ve Türkiye Kuşları Kırmızı Listesi*. Hacettepe Üniversitesi, Çevre Eğitimi, Kuş Araştırmaları ve Halkalama Merkezi, Ankara. 86.
- Kızıroğlu, İ. (2009). *Türkiye kuşları, the pocket book for Birds of Türkiye*. Ankamat Matbaacılık, Ankara, 534.